

## ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

**Домбровська С. О.**, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна  
e-mail: [sonyadombr@gmail.com](mailto:sonyadombr@gmail.com)  
ORCID: 0000-0001-5589-7837

**Анотація.** Метою дослідження є аналіз теоретичних засад та практичних аспектів забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи України, визначення факторів, що впливають на її стабільність, та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності пенсійного забезпечення. У дослідженні застосовано комплекс методів: абстрагування та узагальнення, системний підхід, аналіз і синтез. У процесі дослідження встановлено ключові фактори, що впливають на стабільність пенсійної системи, зокрема демографічні зміни, економічні коливання та ефективність управління пенсійними фондами. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення фінансової стійкості системи, включаючи вдосконалення законодавчої бази, оптимізацію фінансового менеджменту та розвиток накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Отримані результати можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для розробки та реалізації стратегій реформування пенсійної системи, підвищення ефективності управління пенсійними фондами та забезпечення соціальної захищеності населення у довгостроковій перспективі.

**Ключові слова:** пенсійна система, фінансова стабільність, демографічні фактори, пенсійна реформа, методологія оцінювання, соціальна захищеність, управління пенсійними фондами.

## THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE PENSION SYSTEM

**Sofiia Dombrovska**, PhD in Economics, Senior Lecturer at the Department of Financial Management and Stock Market, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine  
e-mail: [sonyadombr@gmail.com](mailto:sonyadombr@gmail.com)  
ORCID: 0000-0001-5589-7837

**Abstract.** The aim of this study is to comprehensively analyze both the theoretical foundations and practical aspects of ensuring the financial stability of Ukraine's pension system, to identify the key factors influencing its sustainability, and to develop practical recommendations for enhancing the efficiency and reliability of pension provision. A set of research methods has been applied in the study, including abstraction and generalization, the systems approach, as well as analysis and synthesis. The study reveals that demographic trends, such as population aging and the decreasing proportion of working-age individuals, significantly affect the long-term sustainability of the pension system. Economic fluctuations, including inflation, GDP volatility, and labor market instability, further compound these challenges. Moreover, the efficiency and transparency of pension fund management play a critical role in maintaining financial stability and public trust. Based on these findings, the study proposes a comprehensive set of measures to enhance the resilience of the pension system, including legislative improvements, optimization of financial management practices, expansion of the funded component of the pension system, and adoption of innovative approaches to risk management. The results of this research have important practical implications. They can serve as a basis for policymakers, state authorities, and local governments to design and implement evidence-based strategies for pension reform, improve the effectiveness of pension fund management, and ensure the long-term social protection and financial security of the population. Furthermore, the study contributes to the broader academic discussion on pension system stability by integrating theoretical insights with practical policy recommendations, offering a roadmap for sustainable pension management in transitional economies.

**Keywords:** Pension system, financial stability, demographic factors, pension reform, assessment methodology, social protection, pension fund management.

**JEL Classification:** H550; J320; G230

**Постановка проблеми.** Фінансова стабільність пенсійної системи є одним із ключових елементів соціальної безпеки держави та важливим показником її економічної стійкості. В умовах стрімких змін у глобальній та національній економіках, демографічного старіння населення, коливань ринку праці та інфляційних процесів забезпечення стабільності пенсійних фондів стає все більш складним завданням. Нестабільність фінансів пенсійної системи може призвести до зниження рівня життя пенсіонерів, соціальної напруженості та підриву довіри населення до державних інститутів. У зв'язку з цими викликами виникає потреба у глибокому теоретичному дослідженні основ фінансової стабільності пенсійної системи, що передбачає вивчення не лише економічних та демографічних аспектів, але й

правових, соціальних і політичних чинників, які впливають на ефективність функціонування пенсійної системи. Особлива увага має бути приділена аналізу взаємозв'язку між державними гарантіями, фінансовими ресурсами пенсійних фондів та соціальними очікуваннями населення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Актуальність дослідження теоретичних засад фінансової стабільності пенсійної системи зумовлена постійними викликами, які стоять перед національними пенсійними системами, зокрема в Україні. Останні наукові праці зосереджуються на аналізі чинників, що впливають на фінансову стабільність пенсійної системи, а також на розробці теоретичних моделей і практичних рекомендацій щодо її забезпечення.

О. Д. Вовчак, Л. І. Гальків, Т. В. Кулініч та І. Р. Жайворонок у своїй роботі визначили основні критерії ефективності пенсійної системи та запропонували комплекс заходів для її вдосконалення, зокрема через інтеграцію трирівневої пенсійної системи та законодавче забезпечення її фінансової стабільності [2]. Г. М. Александрова пропонує теоретичні підходи до оцінювання фінансової стабільності пенсійної системи та розробляє методологічні засади її забезпечення [11]. Н. Л. Корженівська та О. В. Рудик акцентують на необхідності державного регулювання, фінансового планування та інвестиційної політики для забезпечення стабільності пенсійної системи [4]. О. В. Длугопольський та Ю. С. Рудик аналізують динаміку формування доходів Пенсійного фонду України та рівень бідності серед пенсіонерів, а також пропонують варіанти збільшення рівня пенсійного забезпечення в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки [3].

Загалом сучасні дослідження з теоретичних засад фінансової стабільності пенсійної системи наголошують на необхідності комплексного підходу до оцінювання та забезпечення фінансової стабільності пенсійних систем, враховуючи економічні, соціальні, демографічні та інституційні чинники. Ці дослідження сприяють розвитку теоретичних моделей та практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стабільності пенсійних систем в умовах сучасних викликів.

**Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Попри значну кількість досліджень у сфері фінансової стабільності пенсійних систем, у науковій літературі досі залишається низка невирішених питань, які потребують подальшого вивчення. По-перше, недостатньо розробленими залишаються методологічні підходи до комплексної оцінки фінансової стійкості пенсійних систем, що враховують взаємозв'язок демографічних, економічних та соціальних чинників. Більшість наявних моделей орієнтовані лише на окремі аспекти, що знижує їх практичну ефективність та точність прогнозування. По-друге, недостатньо вивчено вплив макроекономічних ризиків та коливань фінансових ринків на стабільність пенсійних фондів. Наявні наукові роботи переважно зосереджуються на структурі пенсійних виплат і доходів фондів, не завжди враховуючи потенційні зовнішні шоки, такі як економічні кризи, інфляційні хвилі або зміни у глобальному фінансовому середовищі. По-третє, у наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено правовим і інституційним аспектам фінансової стабільності пенсійної системи. Неефективне законодавче регулювання, недостатня прозорість управління пенсійними фондами та обмежена інвестиційна діяльність створюють ризики для стабільності системи, що потребує глибшого теоретичного осмислення та практичних рекомендацій. Крім того, сучасні наукові праці обмежені аналізом накопичувальної та солідарної складових пенсійної системи окремо, що не дозволяє оцінити їх взаємодію та загальний вплив на фінансову стабільність системи. Недостатньо досліджено також питання адаптації пенсійної системи до демографічних змін, зокрема старіння населення та зменшення чисельності платників внесків.

**Метою дослідження** є формування теоретично обґрунтованих підходів до забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи, що дозволяють оцінити її стабільність до економічних, демографічних та соціальних ризиків, а також розробити ефективні механізми управління пенсійними фондами.

**Основний матеріал.** Фінансова стабільність пенсійної системи визначається її здатністю забезпечувати регулярні та прогнозовані виплати пенсіонерам у довгостроковій перспективі при мінімізації фінансових ризиків. Теоретично вона базується на комплексі економічних, демографічних, соціальних та інституційних факторів, що взаємодіють у межах національної системи соціального забезпечення.

Фінансова стабільність пенсійної системи є ключовим елементом забезпечення соціальної безпеки держави та гарантією сталого рівня життя населення після завершення трудової діяльності. Теоретично вона визначається як здатність пенсійної системи ефективно

виконувати свої функції за умови мінімізації фінансових ризиків, збалансованого співвідношення надходжень та витрат пенсійних фондів, а також здатності адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

У науковій літературі виділяють кілька основних підходів до визначення та забезпечення фінансової стабільності пенсійних систем. Перший – системний підхід, який розглядає пенсійну систему як комплексну соціально-економічну структуру, що включає взаємодію держави, роботодавців, громадян та фінансових інститутів. Системний підхід передбачає оцінку не лише окремих фінансових показників, а й взаємозв'язку всіх елементів системи, що дозволяє виявити потенційні ризики та джерела нестійкості [5].

Другий важливий підхід – ризик-орієнтований, що наголошує на ідентифікації, оцінюванні ризиків та управлінні ними, фокусує увагу на ризиках, здатних впливати на фінансову стабільність пенсійної системи. До таких ризиків належать демографічні зміни, економічні коливання, інфляція, коливання доходів фондової системи та фінансові шоки глобального рівня. Ризик-орієнтований підхід дозволяє не тільки прогнозувати можливі кризові ситуації, а й розробляти превентивні заходи для їх мінімізації.

Інституційний підхід, який є третьою ключовою теоретичною основою, зосереджений на ролі держави та законодавчого регулювання у забезпеченні фінансової стабільності. Він передбачає аналіз ефективності управління пенсійними фондами, прозорості діяльності інституцій, регулювання інвестиційної політики та контролю за виконанням зобов'язань перед пенсіонерами. Згідно з цим підходом, стабільність пенсійної системи напряму залежить від якості державного регулювання та рівня довіри громадян до інституцій [10].

Крім того, у сучасних дослідженнях фінансова стабільність пенсійної системи розглядається через призму взаємодії різних моделей пенсійного забезпечення: солідарної, накопичувальної та добровільної. Солідарна модель забезпечує фінансування пенсій за рахунок поточних внесків працюючого населення, накопичувальна модель передбачає формування пенсійних виплат через індивідуальні накопичення та їх інвестиційне управління, а добровільна система реалізується через приватні пенсійні фонди або страхові механізми. Ефективна інтеграція цих моделей дозволяє забезпечити стабільність системи в умовах демографічних змін і економічних коливань.

З погляду економічної теорії, фінансова стабільність пенсійної системи базується на дотриманні балансу між джерелами фінансування та зобов'язаннями, що виникають перед пенсіонерами. До ключових економічних принципів належать: достатність надходжень, прогнозованість витрат, диверсифікація фінансових ресурсів, ефективність управління та мінімізація ризиків. Дотримання цих принципів забезпечує не лише фінансову стабільність, але й довіру громадян до пенсійної системи, що є необхідною умовою її сталого функціонування [8].

Отже, теоретичні засади фінансової стабільності пенсійної системи формуються на основі інтегрованого використання системного, ризик-орієнтованого та інституційного підходів, врахування економічних принципів управління фінансами та взаємодії різних моделей пенсійного забезпечення. Вони створюють методологічну базу для розробки інструментів оцінювання фінансової стійкості та формування ефективних стратегій розвитку пенсійних систем у сучасних умовах [7].

Фінансова стабільність пенсійної системи визначається комплексом взаємопов'язаних чинників, які можна класифікувати за економічними, демографічними, соціальними та інституційними ознаками. Вивчення цих факторів дозволяє не лише оцінити поточний стан пенсійної системи, а й прогнозувати її здатність виконувати функції соціального забезпечення у довгостроковій перспективі. Одним із ключових чинників, що впливають на фінансову стабільність пенсійної системи, є демографічні зміни [5]. Старіння населення, зменшення народжуваності та збільшення тривалості життя призводять до зростання співвідношення числа пенсіонерів до числа працюючих громадян. Така демографічна тенденція створює додаткове навантаження на солідарну систему пенсійного забезпечення, де виплати фінансуються за рахунок внесків працюючих громадян [1]. Недостатнє врахування демографічних змін у прогнозуванні доходів та витрат пенсійних фондів може призвести до дефіциту коштів та зниження рівня пенсійних виплат. Економічний стан держави є критично важливим для забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи. До економічних факторів належать: рівень зайнятості та середньої заробітної плати, темпи економічного зростання, рівень інфляції, фінансова ліквідність пенсійних фондів та стан державного бюджету. Зниження доходів працездатного населення, економічні кризи або нестабільність ринків призводять до скорочення надходжень у пенсійні фонди та, відповідно,

до зростання фінансових ризиків [6]. Диверсифікація джерел фінансування та ефективне управління активами пенсійних фондів можуть частково компенсувати негативний вплив економічних коливань. Соціальні чинники включають очікування та поведінку громадян, рівень соціальної згуртованості та довіру до державних інститутів. Низька довіра до пенсійної системи може зменшити готовність громадян робити внески у накопичувальні та добровільні фонди, що призводить до зростання навантаження на солідарну складову системи. Крім того, соціальні фактори включають демографічні особливості робочої сили, рівень міграції та мобільність населення, які впливають на стабільність надходжень у пенсійні фонди. Інституційні фактори охоплюють організаційну структуру пенсійної системи, ефективність управління фондами, прозорість та контроль за їх діяльністю, а також законодавче регулювання фінансування пенсійних виплат [9]. Надмірна бюрократія, недостатня прозорість фінансових потоків та недосконалість законодавчого поля можуть створювати ризики нестабільності та підривати довіру громадян. Забезпечення фінансової стабільності потребує чітких правил щодо формування та використання ресурсів пенсійних фондів, контролю за їх інвестиційною діяльністю, а також впровадження прозорих механізмів звітності. У сучасних умовах глобалізації значну роль у фінансовій стабільності пенсійних систем відіграють міжнародні економічні та фінансові процеси. Коливання світових фінансових ринків, зовнішні економічні шоки, валютні коливання та інвестиційні ризики можуть безпосередньо впливати на доходи накопичувальних фондів та державного бюджету [7]. Адаптація пенсійних систем до глобальних економічних змін вимагає застосування гнучких стратегій управління фінансовими ресурсами та впровадження інструментів хеджування ризиків.

**Висновки.** Проведений аналіз теоретичних засад фінансової стабільності пенсійної системи дозволяє сформулювати низку ключових висновків. По-перше, фінансова стабільність пенсійної системи є багатофакторним явищем, яке визначається взаємодією демографічних, економічних, соціальних та інституційних чинників. Вона передбачає здатність системи забезпечувати своєчасні та достатні виплати пенсіонерам, підтримуючи баланс між доходами та витратами пенсійних фондів у довгостроковій перспективі.

По-друге, теоретичні підходи до забезпечення фінансової стабільності включають системний, ризик-орієнтований та інституційний підходи, що дозволяють комплексно оцінювати стан пенсійної системи та розробляти механізми управління ризиками. Вони створюють методологічну основу для прогнозування та планування фінансових потоків у пенсійних фондах, а також для розробки стратегій підвищення стабільності системи.

По-третє, фінансова стабільність пенсійної системи значною мірою залежить від демографічних тенденцій, економічного стану держави, соціальної поведінки громадян та ефективності інституційного середовища. Старіння населення, зменшення чисельності працюючих, економічні коливання та слабе законодавче регулювання створюють ризики дефіциту та загрозу стабільності пенсійного забезпечення.

По-четверте, для оцінювання фінансової стабільності пенсійної системи необхідно застосовувати комплексні методологічні підходи, які поєднують кількісні (співвідношення працюючих і пенсіонерів, аналіз доходів та витрат, дефіцит фондів) та якісні методи (експертні оцінки, порівняльний аналіз, SWOT-аналіз). Інтегроване застосування цих підходів дозволяє своєчасно виявляти ризики та розробляти ефективні заходи щодо їх мінімізації.

Загалом теоретичні засади фінансової стабільності пенсійної системи формують основу для наукового аналізу та практичного управління пенсійним забезпеченням. Вони сприяють розробці ефективних стратегій реформування пенсійних систем, адаптації їх до демографічних та економічних змін, підвищенню прозорості та ефективності управління пенсійними фондами, а також забезпеченню соціальної захищеності населення у довгостроковій перспективі.

### Список літератури

1. Бурденюк С. В. Перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5-6 (84). С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.18>. (дата звернення: 20.08.2025)
2. Вовчак, О. Д., Гальків, Л. І., Кулініч, Т. В., Жайворонок, І. Р. Формування фінансово стабільної пенсійної системи в Україні: виклики, передумови, критерії, заходи. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. 4(35). С. 367–373. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v4i35.222411> (дата звернення: 20.08.2025)



3. Длугопольський О. В., Рудик Ю. С. Проблеми та ризики функціонування системи пенсійного забезпечення України за умов воєнного стану. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 19-29. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.4.19.29>
4. Корженівська Н. Л., Рудик О. В. Роль держави у забезпеченні фінансової стабільності пенсійної системи України. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. № 43(2). DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.22> (дата звернення: 20.08.2025)
5. Латковська Т.А. Реформування пенсійної системи з метою забезпечення фінансової стабільності країни. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2021. № 29. DOI: <https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.726> (дата звернення: 20.08.2025)
6. Липко Н. М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>. (дата звернення: 20.08.2025)
7. Мельник, С. М. Роль професійного пенсійного страхування у забезпеченні добробуту працівників. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. (9). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15187161> (дата звернення: 20.08.2025)
8. Микитенко С. В. Фінансова стабільність пенсійних систем: теорія та практика. К.: Національна академія державного управління, 2020. 256 с.
9. Познякова, О., Соляник, В. Фінансова стійкість пенсійної системи в Україні. *Економічний простір*. 2021. (175), 48-51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-9>. (дата звернення: 20.08.2025)
10. Радзіховський, Д. О., Верховод, І. С. Вплив пенсійної системи на економіку та соціальну стабільність. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. (44). 213-221. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1593>. (дата звернення: 20.08.2025)
11. Фундаментальні основи формування механізмів управління фінансовою системою України в умовах кризи : колективна монографія / За заг. ред. Т. Д. Косової. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. 320 с.

## References

1. Burdeniuk S. V. (2020). Perspektyvy rozvytku nakopychual'noho pensijnoho zabezpechennia v Ukraini. [Prospects for the development of accumulated pension provision in Ukraine]. *Innovative economy*. № 5-6 (84). S. 142–147. Retrieved from <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.18>. [In Ukrainian].
2. Vovchak, O. D., Halkiv, L. I., Kulinich, T. V., & Zhaivoronok, I. R. (2020). Formuvannia finansovo stabilnoi pensiinoi systemy v Ukraini: vyklyky, peredumovy, kryterii, zakhody. [Formation of a Financially Stable Pension System in Ukraine: Challenges, Preconditions, Criteria, Measures]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. 4(35). S. 367–373. Retrieved from <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i35.222411> [In Ukrainian].
3. Dluhopol's'kyj O. V., Rudyk Yu. S. (2023). Problemy ta ryzyky funktsionuvannia systemy pensijnoho zabezpechennia Ukrainy za umov voiennoho stanu. [Problems and risks of the functioning of the pension system of Ukraine under martial law]. *Innovation and Sustainability*. № 4. S. 19-29. Retrieved from <https://doi.org/10.31649/ins.2023.4.19.29> [In Ukrainian].
4. Korzhenivska, N. L., Rudyk, O. V. (2024). Rol derzhavy u zabezpechenni finansovoi stabilnosti pensiinoi systemy Ukrainy. [The Role of the State in Ensuring the Financial Stability of Ukraine's Pension System]. *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, 43(2). Retrieved from <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.22> [In Ukrainian].
5. Latkovs'ka T.A. (2021). Reformuvannia pensijnoi systemy z metoiu zabezpechennia finansovoi stabil'nosti krainy. [Reforming the pension system to ensure the financial stability of the country]. *Naukovi pratsi NU OYuA*. № 29. Retrieved from <https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.726> [In Ukrainian].
6. Lypko N. M. (2023). Analiz suchasnoho stanu pensijnoi systemy Ukrainy ta poshuk shliakhiv ii reformuvannia. [Analysis of the current state of the pension system of Ukraine and the search for solutions to its reform]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. No 51. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>. [In Ukrainian].
7. Mel'nyk, S. M. (2025). Rol' profesijnoho pensijnoho strakhuvannia u zabezpechenni dobrobutu pratsivnykiv. [The role of professional pension insurance in ensuring the well-being of workers]. *Aktual'ni pytannia ekonomichnykh nauk*. (9). Retrieved from <https://doi.org/10.5281/zenodo.15187161> [In Ukrainian].

8. Mykytenko, S. V. (2020). Finansova stabilnist pensiinykh system: teoriia ta praktyka. K.: Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia. [In Ukrainian].
9. Pozniakova, O., Solianyk, V. (2021). Finansova stijkist' pensijnoi systemy v Ukraini. [Financial stability of the pension system in Ukraine]. Ekonomichnyj prostir. (175), 48-51. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-9>. [In Ukrainian].
10. Radzikhovs'kyj, D. O., Verkhovod, I. S. (2025). Vplyv pensijnoi systemy na ekonomiku ta sotsial'nu stabil'nist'. [The impact of the pension system on the economy and social stability]. Naukovi zapysky L'vivs'koho universytetu biznesu ta prava. (44). 213-221. Retrieved iz <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1593>. [In Ukrainian].
11. Fundamentalni osnovy formuvannia mekhanizmiv upravlinnia finansovoiu systemoiu Ukrainy v umovakh kryzy : kolektyvna monohrafiia (2016) / Za zah. red. T.D.Kosovoi. Kryvyi Rih: DonNUET. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.08.2025

Прийнята до публікації 25.08.2025

Опубліковано онлайн 25.09.2025